

ВІДЗЕРКАЛЕННЯ ОДВІЧНИХ СФЕР ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ У ФРАЗЕОЛОГІЇ РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВ (УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ)**REFLECTING ETERNAL SPHERES OF HUMAN LIFE IN THE PHRASEOLOGY OF STRUCTURALLY DIVERSE LANGUAGES (UKRAINIAN, ENGLISH, SPANISH)**

Дроботенко В.Ю.,

orcid.org/0009-0003-8525-6493

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

У сучасному полікультурному світі, де мовні бар'єри щодня зникають завдяки глобалізації та технологічному прогресові, розуміння фразеологічних одиниць набуває особливого значення. Фразеологізм як віддзеркалення культурних особливостей відіграють ключову роль у збереженні національних ідентичностей. Вивчення цих мовних структур розкриває не тільки лінгвістичні, але й культурні, історичні та соціальні виміри, які формують наше сприйняття реальності. Отже, аналіз фразеологічних одиниць у міжкультурному вимірі виходить на передній план, пропонуючи інструментарій для розуміння того, як різні культури сприймають і описують одні й ті самі життєві явища.

Статтю присвячено аналізу фразеологічних одиниць української, англійської та іспанської мов, які віддзеркалюють одвічні сфери людського життя. Фразеологія як відображення культурної ідентичності відіграє значну роль у розумінні глибинних значень, що лежать в основі мовної картини світу. У статті розглянуто значення та структуру фразеологізмів, які відтворюють універсальні життєві цінності та досвід, зокрема такі, як: життя і смерть, любов і ненависть, щастя й горе, влада й безсилля та ін.

Дослідження ґрунтується на методології крос-культурного та порівняльного аналізу, що дозволяє розкрити як загальні, так і унікальні аспекти фразеологізмів названих вище мов. За допомогою комплексного підходу було проаналізовано мовні репертуари, що виявили спільні концептуальні метафори та культурно зумовлені відмінності. Результати засвідчують, що попри розмаїття мовних форм, існує суттєва схожість у поданні ключових життєвих сфер, які є основоположними для різних культур.

Висновки дослідження вказують на глибокі зв'язки між мовою, культурою та колективною свідомістю, водночас підкреслюючи значення мови як засобу передачі соціального досвіду. Запропоновано розглянути фразеологію не лише як мовний феномен, але і як своєрідний соціокультурний маркер, який відкриває нові перспективи для міжкультурної комунікації й розуміння міжнародних відносин.

Ключові слова: фразеологія, крос-культурний аналіз, українська мова, англійська мова, іспанська мова, культурна ідентичність, соціальний досвід.

In the contemporary multicultural world, where language barriers are diminishing daily thanks to globalisation and technological progress, the understanding of phraseological units gains special significance. Phraseology is crucial in preserving national identities as a reflection of cultural features. The study of these linguistic structures reveals not only linguistic but also cultural, historical, and social dimensions that shape our perception of reality. Consequently, the analysis of phraseological units in a cross-cultural dimension assumes greater significance, offering a toolkit for understanding how different cultures perceive and describe the same phenomena of life.

This article is dedicated to analysing phraseological units in Ukrainian, English, and Spanish that reflect the eternal spheres of human life. Phraseology, as a manifestation of cultural identity, plays a significant role in understanding the profound meanings that underpin the linguistic worldview. The article examines the meaning and structure of phraseological expressions that reflect universal life values and experiences, such as life and death, love and hate, happiness and grief, power and weakness.

The research is based on cross-cultural and comparative analysis methodologies, allowing the uncovering of standard and unique aspects of phraseological units in the respective languages. A comprehensive approach has been used to analyse linguistic repertoires, revealing common conceptual metaphors and culturally determined differences. The results indicate that despite the diversity of linguistic forms, there is a substantial similarity in portraying key life spheres, which are fundamental across different cultures. The findings of the study point to deep connections between language, culture, and collective consciousness, simultaneously underscoring the importance of language as a medium for conveying social experience. It is proposed that phraseology be considered as a linguistic phenomenon and a distinctive sociocultural marker, thereby opening up new perspectives for intercultural communication and the understanding of international relations.

Key words: phraseology, cross-cultural analysis, Ukrainian language, English language, Spanish language, cultural identity, social experience.

Постановка проблеми. Фразеологія мови – це не просто набір стійких висловів, усталених словосполучень чи крилатих слів, а це скарбниця культурного досвіду та історичної пам'яті народу, яка заслуговує на ґрунтовний аналіз. Стійкі мовні конструкції, що використовуються в повсякден-

ному спілкуванні, відбивають не лише лінгвістичні здобутки, а й культурні, соціальні, а інколи й політичні реалії суспільства, у якому вони виникли. Зокрема, фразеологізми виражають колективне несвідоме, утілюючи в собі глибинні уявлення про світ і людські цінності. Їх аналіз відкриває можливості для глибшого розуміння менталітету та світогляду, що склалися в різних культурних контекстах.

Актуальність цього дослідження полягає в необхідності інтеграції різних культурних і мовних традицій в умовах сучасного полікультурного світу. В умовах глобалізації виникає потреба в пошуку спільних точок дотику та розумінні відмінностей, що виявляються у фразеологічних відповідностях і відмінностях. Проблема дослідження полягає в тому, щоб визначити, які фразеологічні одиниці є універсальними та віддзеркалюють одвічні сфери людського життя незалежно від мовної належності, а які вислови є унікальними та специфічними для певної культури чи мови.

Названа проблематика вимагає багаторівневого аналізу, який поєднує лінгвістичні, соціокультурні та психолінгвістичні підходи. Розгляд фразеології через призму цих дисциплін уможливить виокремлення мовних засобів, що використовуються для віддзеркалення загальнолюдських концепцій, таких, як життя і смерть, любов і ненависть, щастя й горе, влада й безсилля, та проаналізувати їх роль у формуванні міжкультурного діалогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження фразеології часто концентруються на тому, як усталені одиниці віддзеркалюють культурні, соціальні та психологічні аспекти життя. Такі праці містять аналіз як загальновідомих словосполучень і висловів, так і менш вивчених ідіом, які розкривають унікальні культурні уявлення. Публікації останніх років висвітлюють фразеологізми в контексті міжкультурної комунікації, лінгвістичної антропології та крос-культурної психології, підкреслюючи важливість фразеології для глобалізованого світу. Так, С. М. Пласа у своєму дослідженні порушує низку важливих питань стосовно контрастивної фразеології та пошуку відповідних еквівалентів у різних мовах із однаковою функційним і когнітивним навантаженням [7, с. 119].

А. Я. Максимова відзначає, що у фразеології міститься колективний досвід багатьох поколінь із їхніми власними особливостями, що визначають індивідуальність кожного народу. Основною метою досліджень культурно-національної спе-

цифіки фразеологічних одиниць є визначення відображення та встановлення засобів співвіднесення із цією культурою. Сучасна парадигма вивчення фразеологізмів передбачає проведення лінгвокультурного та когнітивно-культурологічного аналізу. Пізнавальний аспект дослідження фразеологізмів зосереджений на аналізі їх етнокультурної семантики, зокрема, на вивченні номінативних мовних одиниць, їхньому денотативно-сигніфікативному аспекті, конотаціях, емоціях та образах [1, с. 30].

О. Чайка, Н. Шарманова, Л. Закреницька стверджують, що основою світогляду та представлення світу в уявленнях і мові кожного народу є власна система суб'єктивних значень, соціальних стереотипів, когнітивних схем, віддзеркалених у культурних одиницях мови. Ментальні асоціації кожного індивіда, етнічно відзначені оцінки та емоційні реакції, а також стандарти й стереотипи поведінки носія етнічної свідомості впливають на культурну конотацію фразеології. Залучення цих підходів до проблеми формування полікультурності охоплює питання, які інтерпретуються в теоретичних і практичних аспектах фразеології, необхідних для правильного функціонування мовних особистостей у багатокультурному середовищі. Полікультурна орієнтація у вивченні фразеології спрямована в основному на діахронний і синхронний плани для виявлення етнічних світоглядів та культурних шарів у формуванні фразеологічного зображення світу [5, с. 2160].

Н. Кірвалідзе визначає роль фразеології в розвитку як крос-культурної свідомості, так і комунікативної компетентності. Цей шар словникового запасу, представлений системою стійких багатослівних конструкцій із частково або повністю переданим значенням, що відображає конвенційне метафоричне сприйняття світу, слугує індикатором рівня володіння мовою та ефективності використання іноземної мови [6, с. 5141].

Проте існують прогалини у дослідженнях, особливо в порівнянні багатомовних даних із погляду концептуальної метафори та інтеркультурних розходжень. Бракує праць, які були б проведені в контексті порівняльного аналізу фразеологізмів із однаковими або подібними значеннями в різних мовах. Також недостатньо уваги приділено дослідженню змін у фразеологічному фонді, які відбуваються під впливом сучасних соціокультурних трансформацій.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз фразеологічних одиниць української, англійської та іспанської мов, виявлення та оцінки їх здатності віддзеркалювати одвічні сфери люд-

ського життя, що передбачає виконання таких завдань:

– дослідити фразеологічні одиниці трьох вибраних мов із погляду їх відображення універсальних людських досвідів і цінностей, таких як життя і смерть, любов і ненависть, щастя та горе, влада і безсилля;

– проаналізувати культурні й історичні контексти фразеологічних висловів для визначення того, як історія та культура впливають на мовне віддзеркалення життєвих реалій;

– установити спільні та відмінні риси в фразеології досліджуваних мов, які вказують на культурну специфіку й універсальність мовних засобів;

– з'ясувати роль фразеологізмів у формуванні міжкультурної комунікації та як це може вплинути на взаєморозуміння між носіями різних мов.

Виклад основного матеріалу. Фразеологічні одиниці як невіддільний складник мови зберігають у собі відгомони історії та культурних переживань народу. Вони стають живим виразом універсальних життєвих концепцій – таких, що стосуються елементарних інстинктів, глибинних почуттів і засадничих життєвих станів. Розгляд таких концепцій, як життя і смерть, любов і ненависть, щастя й горе, а також влада й безсилля через призму фразеологічних одиниць української, англійської та іспанської мов, виявляє не тільки лінгвістичну різноманітність, а й глибокі культурні зв'язки.

Життя і смерть – це фундаментальні концепції, які в мовах відображено з особливою силою та поетичністю. Так, іспанське «*dar el pego*» (буквально «дати удар»), англійське «*kick the bucket*» та українське «віддати Богові душу» хоч і мають різні літеральні образи, втілюють спільне розуміння завершення життєвого шляху. Любов і ненависть також виражаються в мовних образах, що ілюструють глибину та інтенсивність цих емоцій. Вислови, на кшталт: як англійське «*love is blind*», іспанське «*amor loco, yo por vos y vos por otro*» (божевільна любов, я за тебе, а ти за когось іншого) та українське «любов зла: полюбиш і козла» подають ці почуття з властивою кожній культурі унікальністю, але з однаковим емоційним навантаженням.

Щастя й горе часто представляють дилему людського існування, і вони теж знаходять своє відображення у фразеологізмах. В іспанській мові існує вислів «*no hay mal que por bien no venga*» (немає такого зла, що на добро не вийде), в англійській – «*every cloud has a silver lining*» (у кожній біді є щось хороше), а в українській мові – «немає

злого, щоб на добре не вийшло». Концепції влади й безсилля теж відображені в мовних зворотах, які досліджують динаміку соціальних взаємовідносин та авторитету. Наприклад, англійське «*rule the roost*» (командувати парадом), іспанське «*mandar más que el sargento de semana*» (наказувати більше, ніж сержант на службі) та українське «роздавати карти» відображають прагнення до контролю та влади.

В історичному та культурному контексті фразеологічні одиниці віддзеркалюють особливості та еволюцію суспільства, у якому вони виникли. Українська, англійська та іспанська мови, що розвивалися в різних лінгвістичних і культурних середовищах, стали багатими джерелами фразеологічних одиниць, які відображають не лише повсякденні реалії, а й глибокі історичні та культурні зв'язки.

Українська мова з її давньослов'янським корінням і наскрізним впливом інших культур і мов, зокрема польської, турецької, і навіть монгольської, відобразила у своїй фразеології багатогранну путь національного розвитку. Вислови, які мають глибокі історичні корені, зберегли своє значення до сучасних днів. Англійська мова, різнорідна й плинна, поглинула в себе елементи від норманських завойовників, а пізніше від широкого кола колоніальних культур. Це відбилося у фразеології, яка містить широкий спектр відсилань до мореплавання, війни та міжнародної торгівлі. Іспанська мова, яка розвивалася під впливом різноманітних культур, зокрема мавританської, єврейської та ромської, створила фразеологію, багату на кольорові метафори та емоційні образи, що відображають яскраву іспанську культуру й історію. Ці різнорівневі мови збагатили свої фразеологічні системи через унікальні історичні шляхи, у яких переплелися боротьба за незалежність, колоніальні здобутки, війни, мир і культурний обмін. Фразеологічні одиниці цих мов є свідченням соціальної та культурної динаміки, яка змінила й продовжує змінювати їхні суспільства.

У розгляді фразеологічних одиниць, які виражають поняття життя й смерті, виявляються мовні інструменти, що є суттєвими для підходу до цих універсальних тем у різних культурах. Метафора в українському вислові «відійти у засвіти» відкриває глибинне бачення смерті як переходу до іншого стану існування, натякаючи на віковічні вірування та філософські роздуми. В англійському «*kick the bucket*», метафора перетворює останній момент життя на просту, буденну дію, що може сигналізувати про більш раціоналізоване ставлення до завершення життя, характерне для анг-

лосаксонських культур. Іспанське «*estirar la pata*» (у прямому перекладі – «втягнути лапу»), «*irse al otro barrio*» (перейти в інший квартал), використовуючи гіперболу та образність, вносить у важку тему легкість та гумор, знижуючи гостроту теми смерті. Так само евфемізм у вигляді англійського «*pass away*» м'яко оминає жорсткість прямого висловлювання про кінець життя, підтверджуючи культурний нахил до менш конкретних і важких висловів, коли йдеться про смерть. Ці вислови, хоч і різняться між собою, віддзеркалюють спільне для всіх людей прагнення впорядкувати та зрозуміти кінцевість існування.

Поняття любові та ненависті є глибоко укоріненими у людському досвіді, а способи, якими ці емоції виражено в мові, відображають культурну та емоційну палітру народу. Українська фразеологія часто вдається до образів повсякденного життя, щоб передати емоційні стани. Наприклад, вислів «хто кого любить, той того й голубить» змальовує картину яскравої, палкої емоції. Натомість «у неї/нього відьма на язиці» передає глибину та інтенсивність неприязні. В англійській мові любов та ненависть також мають свої особливі вислови. «*To fall head over heels*» (втратити голову від любові) вказує на повне та раптове занурення у стан закоханості, водночас фразеологізм «*to harbour a grudge*» підкреслює тривалість образи. Іспанська мова використовує фразеологічні засоби, які показують пристрасть і експресивність, такі, як: «*arder de amor*» (палати від любові), що передає інтенсивність емоційного досвіду, або «*estar verde de envidia*» (зеленіти від заздрості), що відображає візуальний і фізіологічний вплив емоцій.

Щастя й горе – дві взаємопов'язані емоції, які посідають центральне місце у людському досвіді та віддзеркалюються у мові кожної культури. Українська мова часто вдається до природних образів, коли йдеться про щастя, наприклад, вираз «на сьомому небі» вказує на високий ступінь задоволення та емоційного підйому, а вислів «світ не без добрих людей» виражає оптимістичне бачення життя та віру в доброту. Горе в українській мові часто має важкі, фізичні асоціації, як у біблійній фразі «нести свій хрест», що означає терпляче зносити труднощі, усе, що судилося.

Англійська мова послуговується більш прямими та абстрактними висловами. «*Over the moon*» або «*walking on air*» передають легкість та ейфорію щастя, тоді як «*down in the dumps*» або «*carry the weight of the world on one's shoulders*» означають стан пригніченості. Іспанська фразеологія часто використовує вогонь та тепло як сим-

воли палкого щастя, наприклад «*estar en la gloria*» (бути в славі), та холод або темряву для опису горя, як у вислові «*estar por los suelos*» (бути пригніченим). Ці образи підсилюють емоційний контраст між світлими й темними сторонами людського досвіду.

Концепції влади та безсилля уособлюють фундаментальні аспекти людського суспільства й соціальної ієрархії, відображені у мовних зворотах кожної культури. Українська мова містить фразеологізми як «грати першу скрипку», «брати в шори» або «гнути коліна», що відображають здатність впливати на події чи ситуації та відчуття неможливості змінити хід речей, покірності відповідно. Англійська мова використовує вислови, як «*hold the reins*» для опису влади, підкреслюючи контроль і керівництво, у той час, як «*at someone's mercy*» наголошує на безсиллі та залежності від інших. В іспанській мові, «*donde manda capitán, no manda marinero*» вживається для опису ситуацій, де особа має великий вплив чи авторитет, з одного боку. Із іншого боку, «*sentirse impotente*» означає «відчувати безсилля» і передає відчуття відсутності контролю над ситуацією або особистим життям. А «*no tener voz ni voto*», що дослівно означає «не мати голосу чи права голосу», вказує на ситуації, коли особа не може висловити свою думку чи вплинути на рішення.

Фразеологізми як вираження культурної ідентичності є суттєвою частиною міжкультурної комунікації. Вони кристалізують у собі історичні, соціальні та психологічні аспекти народу, що їх створив. Часто містячи алюзії, історичні анекдоти та культурні покликання, фразеологізми можуть передати набагато більше, ніж просто лексичне значення слів, які їх утворюють. Однак саме ця багатовимірність робить фразеологічні одиниці особливо складними для перекладу та розуміння між різними культурами. За буквального перекладу, без урахування культурного та контекстуального підґрунтя, ідіоматичні вислови втрачають свою інформативність або навіть стають джерелом непорозуміння. Це може бути особливо помітним у міжнародних бізнес-відносинах, дипломатії або соціальних взаємодіях, де неправильне розуміння призводить до конфліктів чи образ.

Проте із прийняттям міжкультурних відмінностей і повагою до них, фразеологічні одиниці служать потужним інструментом міжкультурного зв'язку. Під час дослідження походження та значення ідіом інших мов ми не тільки удосконалюємо свої комунікативні навички, але й розвиваємо більш глибоке розуміння культур. Наприклад, нюанси висловів «*kick the bucket*» або «*estirar la*

pata» стають вихідним пунктом для міжкультурних діалогів про ставлення до смерті, традицій і світогляду в різних культурах.

Розвиток міжкультурної компетентності охоплює вивчення та застосування фразеологічних одиниць у спосіб, який поважає і визнає їх багатовимірний характер. Із цим глибоким розумінням фразеологізми перестають бути бар'єром і стають мостом, який з'єднує культури, відкриваючи нові шляхи для міжкультурного взаєморозуміння й співпраці. Фразеологізми на позначення універсальних концептів, таких як життя і смерть, любов і ненависть, щастя й горе, влада й безсилля, існують у багатьох культурах і часто мають спільні мотиви або теми. Це сприяє міжкультурному взаєморозумінню, оскільки, незважаючи на мовні бар'єри, певні ідеї виявляються зрозумілими на інтуїтивному рівні. Наприклад, фразеологізми на позначення смерті часто містять мотив переходу або подорожі. Вислови «відійти на той світ», «cross over», «pasar al otro lado» вказують на смерть як на початок іншого виду існування.

У контексті любові й ненависті «серце розривається» або «серце переповнене» українською, «heartbroken» або «full of love» англійською та «corazón roto» або «lleno de amor» іспанською, що відображають глибокі емоційні переживання. Щодо щастя й горя універсальною стає ідея злетів і падінь: «на сьомому небі» або «в глибокій ямі» для української мови, «on cloud nine» або «in the dumps» для англійської, «estar en el séptimo cielo» або «estar por los suelos» для іспанської. Концепції влади та безсилля часто виражаються через ідеї

контролю та втрати контролю. Фрази як «тримати в руках» (українською), «to have in one's hands» (англійською) та «tener en las manos» (іспанською) вказують на владу чи контроль, у той час, як «бути безсилим», «to be powerless» або «estar impotente» позначають безсилля. Ці універсальні теми та фразеологізми, що перекликаються через різні мови та культури, сприяють глибшому розумінню та зв'язку між народами, дозволяючи людям із різних культурних середовищ знаходити спільну мову та взаєморозуміння.

Висновки. У процесі дослідження фразеологічних одиниць у контексті міжкультурної комунікації ми виявили значний внесок цих мовних конструкцій у взаєморозуміння культур. Фразеологізми, які походять із різних лінгвокультурних традицій, зберігають у собі інформацію, що перевершує суто мовні кордони, оскільки несуть культурні значення та контекстуальні алюзії. Аналіз засвідчив, що деякі фразеологізми мають універсальні паралелі в різних мовах, сприяючи міжкультурному зв'язку, тоді як інші є унікальними для своїх лінгвокультурних контекстів, віддзеркалюючи специфічні культурні ідентичності та досвіди. Отже, у фразеології існує потенціал не тільки для подолання мовних бар'єрів, але й для глибшого розуміння між культурами. Перспективи подальших досліджень передбачають аналіз використання фразеології в різних медіа, зокрема літературу, кіно, телебачення та інтернет, для з'ясування того, як ці вислови передаються та сприймаються в сучасному медійному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Максимова А.Я. Процеси глобалізації та завдання англійської фразеології. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. 2023. № 4, С. 28–31.
2. Фразеологічний словник. Вебсайт Горох. URL: <https://goroh.pp.ua/> (дата звернення: 16.04.2024).
3. Фразеологічний словник української мови. Вебсайт <https://slovaronline.com/>. URL: <https://123.slovaronline.com/> (дата звернення: 16.04.2024).
4. Cambridge Idioms Dictionary. Website Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (Accessed April 16, 2024).
5. Chaika O., Sharmanova N., Zakrenytska L. Formation of Multiculturalism via Phraseology. *International Journal of Social Science and Human Research*. 2021. Vol. 4(08). P. 2160–2168. DOI: <https://doi.org/10.47191/ijsshr/v4-i8-29>.
6. Kirvalidze N. Developing higher school students'cross-cultural awareness and communicative competence through phraseology : 14th International Technology, Education and Development Conference, Valencia, Spain, 2–4 March, 2020. Valencia, 2020. pp. 5141–5150.
7. Plaza S.M. English & Spanish Phraseology: A Translation and Lexicographic Perspective. *VERBEIA. Revista de Estudios Filológicos. Journal of English and Spanish Studies*. 2015. Vol. 1. P. 119–138.
8. Real Academia Española (RAE) : official website. URL: <https://www.rae.es/> (Accessed April 16, 2024).
9. The Free Dictionary by Farlex. Website [thefreedictionary.com](https://www.thefreedictionary.com/). URL: <https://www.thefreedictionary.com/> (Accessed April 16, 2024).